

Challenges and Solutions in Agricultural Services Development

Taylakova Dilafroz Baymamatovna

Аннотация. В данной статье показано, как развитие сферы услуг в обеспечении сбалансированности и стабильности аграрной экономики создаст дополнительные рабочие места в стране и повысит благосостояние населения. В нем также представлены выводы, предложения и рекомендации по повышению эффективности ускоренного развития сектора услуг, среди других секторов и отраслей.

Ключевые слова: услуги, информация, финансы, транспорт, консалтинг, сельское хозяйство, мобильная связь, интернет, магазины, развлекательные центры, кейтеринг, салоны красоты.

Кириш. Қишлоқ хўжалиги шароитида иқтисодиётнинг муҳим тар-моқларидан бири бўлган хизматлар соҳасининг ўрни жуда катта ва ўз аҳамиятга эгадир. Чунки ишлаб чиқаришнинг мураккаблашуви, бозорни кунлик ва шахсий талабдан келиб чиққан ҳолда товарлар билан тўлдириш, жамият ҳаётини янгиловчи илмий-технологик тараққиётнинг жадал ўсиши билан боғлиқдир. Буларнинг барчасини ахборот, молиявий, транспорт, консалтинг ва бошқа хизмат турларисиз амалга ошириб бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлага-нидек, "Саноат, қишлоқ хўжалиги, капитал қурилиш, транспорт–коммуникация, сервис ва хизмат кўрсатиш соҳаларида салмоқли ютуқлар қўлга киритилди"[1] шу боисдан барча турли ташкилотларда хизматлар соҳасини янада ривожлантириш қолаверса, қишлоқ хўжалигида ижтимоий ва иқтисодий ривожланишини таъминлаш лозим. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиётининг мутаносиблиги ва барқарорлигини таъминлашда хизматлар кўрсатиш соҳасини ривожлантириш натижасида, мамлакатда кўшимча иш ўринлари яратилади ҳамда аҳолининг турмуш фаровонлигини яхшилашга хизмат қилади. Хизматлар соҳаси аслида корхоналар, ташкилотлар ҳамда жисмоний шахслар томонидан кўрсатиладиган турли хизмат турларини такрор ишлаб чиқаришни ўз ичига олган жамланма соҳа ҳисобланади.

Бугунги кунда қишлоқ хўжалигида хизматлар соҳаси жуда катта аҳамият касб этиб келмоқда. Қишлоқ хўжалиги - бу инсон ҳаёти учун зарур бўлган муҳим тармоқ ҳисобланади. Чунки қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши қишлоқ жойларида истиқомат қиладиган аҳоли учун турмуш шароитини яхшилашни таъминлайдиган даромадлар манбаи ва табиий ресурсларни бошқаришнинг асоси бўлиб, қишлоқ турмуш тарзини сақлаб туришга ўзининг муносиб ҳиссасини қўшади. Шунинг учун ҳам Қашқадарё вилояти иқтисодиётини юксалтириш ва аҳоли турмуш даражасини оширишда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг аҳамияти катта. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиётида рақамли иқтисодиётга асосланиб, замонавий техник – технологиялар ва турли хилдаги маиший хизматлар соҳасидаги бир қанча муаммоларни ҳал этиш муҳим масаладир. Хизматлар иқтисодий фаолият тури сифатида белгиланиши мумкин. Хизматлар – бу ҳаракат, иш, ёки ишни бажариш ҳисобланиб, улар сезилмасдир. Қишлоқ жойларда универсал ва озиқ-овқат дўконлари кулай ва бир жойда кўпгина товарларни сотувга қўйишади. Маълумотлар базаси бўйича хизматлар ахборотни менежерлар учун кулай бўлган шаклда жойлаштиришади. Оғир иш ҳафтасининг ўртасида ресторан ёки кинотеатрда ўтказилган кечки вақт руҳий кучни тикланишини таъминлайди. Хизматларни товарларга нисбатан кўзга ташланадиган қарамақаршилиги бўйича ҳам тавсифлаш мумкин. Шундай қилиб, сервис фаолияти моҳиятини тушуниш фойда, хизмат тушунчалари билан боғланган экан. Умуман олганда, хизмат ва сервис тушунчалари бир хил маънога эга бўлмоқда. Шу билан бирга улар замонавий хизмат кўрсатиш тўртини акс эттирувчи сервис хизмати сўз бирикмасини ҳам ҳосил қилиши мумкин. "Service" инглиз тилидан таржима қилинганда "хизмат, хизмат кўрсатиш, эксплуатация" маъноларини билдиради. Хизмат, сервис тушунчаларига иқтисодий олимлар томонидан турли талқинлар берилган. Буларнинг барчасини ахборот, молиявий, транспорт, консалтинг ва бошқа хизмат турларисиз амалга ошириб бўлмайди.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатиш соҳаларни ривожлантиришнинг илмий-назарий ва ташкилий-иқтисодий жиҳатлари хорижлик иқтисодчи олимлардан Л.И. Абалкин, И.Ансофф, В.П. Баранчев, И.К. Беляевский,

Ж.Брайт, В.П.Красовский, К.Р. Макконел, С.Л. Брю, М.Портер, И.С. Санду, Б.Санто, А.Смит, Р.Такер, Б.Твисс, Р.А. Фатхудинов, В.Ф. Федоренко, М.Хучек, Ф.К. Шакиров, Й.Шумпетерларнинг илмий ишларида тадқиқ этилган.

Ўзбекистонлик иқтисодчи олимларимиздан У.П.Умурзаков, Қ.А. Чориев, Ч.Муродов, Н.С. Хушматов, С.С. Ғуломов, Қ.Д. Мирзаев, Т.Х. Фармонов, Б.Б. Беркинов, Р.Х.Эргашев, А.М. Қодиров, Б.Ф.Султонов, С.Н.Хамраева ва бошқаларнинг илмий ишларида ўрганилган.

Тадқиқот методлари. Мақоланинг методологияси, бу илмий ва тобора кенг тарқалган оммабоп фанга айланаётган манбаларни таҳлил қилишдан тортиб, қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатиш соҳалар фаолияти-тини стратегик ривожлантириш ва рақобатбардошлигини оширишнинг аҳамияти ва ўрни таҳлил қилинган.

Бизга маълумки, ҳозирги вақтда ҳар биримиз деярли ҳар куни хизмат кўрсатиш соҳаси билан юзланамиз. Демак хизматлар соҳасини жадал ривожлантирмасдан туриб, республикамизнинг иқтисодий тараққиётини тасаввур қилиш қийин. Шунинг учун 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида бу масала ҳам алоҳида назарда тутилган. Дас-тур доирасида амалга оширилаётган тадбирлар эса ушбу секторда бизнес юритиш шарт-шароитларини янада қулайлаштиришга қаратилган [2]

Таҳлил ва натижалар. Қишлоқ хўжалиги хизмат кўрсатиш соҳала-рининг юқори даражада ўсишини бир қатор омиллар таъсири билан изоҳлаш мумкин, жумладан: мамлакатимизда замонавий янги турда-ги хизматларнинг пайдо бўлиши, яъни бугунги кундаги рақамли иқтисо-диётдан фойдаланган ҳолда, кредит карталари орқали уяли алоқа, интер-нет, савдо, кўнгилочар марказлар, умумий овқатланиш жойлари, гўзаллик салонлари, консалтинг хизмати, тиббий ва ўқув марказлари хизматлари-дан, турли транспорт воситаларидан фойдаланиб, электрон (онлайн илова орқали) тўлов хизмат туридан фойдаланиб келмоқдамиз. Бу барча хизмат турлари хизматлар соҳаси тушунчасини ташкил этади. Хизматлар соҳаси инсоният тараққиётининг илк босқичларида пайдо бўлиб, жамиятнинг дав-лат ташкилотлари томонидан ижтимоий хизматлар кўрсатилиши каби хиз-мат турларини ўз ичига олган.

Консалтинг хизматларининг моҳияти шундаки, мижозга ахборот ва тавсиялар бериш орқали мақсадларига эриштириш, унинг фаолияти самарадорлигини ошириш ва қимматдорлигини яратиш борасида ўз хизматларини тақдим этишдан иборатдир.

Бугунги кунда консалтинг хизматларига нисбатан бизнес аҳли томонидан аниқ бир мукамал тушунча ва таъриф мавжуд эмас, чунки бугунги кунда консалтинг хизматларининг турлари бўйича аниқ стандарт рўйхатлари ишлаб чиқилмаган.

Шунинг учун турли хил консалтинг ташкилотлари консалтинг хизматларининг асосий йўналишларини ўз тажрибасига таянган ҳолда турли усуллар билан таснифлашмоқда ва фаолият олиб бормоқдалар. Халқаро консультантлар ассоциациялари учун ягона тасниф ҳозирча мавжуд эмас.

Жаҳон амалиёти шуни кўрсатадики, консалтинг хизматлари асосида, офсет қилишда, бухгалтерия дастурларини яратишда, ҳатто сиёсий имидж яратишда ҳам фойдаланиш мумкин. Консалтинг концепциясининг ҳар бири ўз фаолиятининг амалий йўналиши билан белгилангани боис кўпинча чалкашликлар келиб чиқмоқда.

Аслида консалтинг хизматлари исталган натижага эришиш, яхшилаш ва иш самарадорлигини таъминлаш, шунингдек, корхонанинг инкироз ҳолатидан чиқиши борасида муайян муаммоларни таҳлил қилиш ва ишлаб чиқиш учун мўлжалланган интеллектуал ва консултатив фаолият тури ҳисобланади. Бошқача қилиб айтганда консалтинг маҳсулоти бу - махсус маълумот шаклида мижоз томонидан сотиб олинган схема ёки муаммолар ечими моделидир.

Хизматлар кўрсатиш соҳасида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсивлаштириш ва самарадорлиги ўсишининг муҳим омили ҳисобланади. Хом-ашё, материал ва тайёр маҳсулотнинг ўз вақтида ва меъёрида етказиб берилиши, тезкорлиги хўжалик айланмасида бўлган ресурс ҳажмини белгилайди. Хизмат кўрсатувчи корхоналар объектлари-нинг жойлашганлиги (асосан туман марказларида), қўлланиладиган технологиялар, хизмат кўрсатиш тарифларининг юқорилиги, монопол ҳолати ва бошқа сабаблар натижасида фермерлар уларнинг хизматидан тўлиқ фойдаланмасликларига сабаб бўлмоқда. Бугунги кунда бозор иқтисодиёти талаб, таклиф, рақобат ва баҳо асосида ҳаракатга келади. Худди шунингдек қишлоқ хўжалигида ҳам дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи корхона ва ташкилотларнинг ташкил топиши ва жойлашиши дехқон ва фермер хўжаликларининг талаби ва таклифи асосида ташкил топиши лозим. Аммо мамлакатимизнинг кўпгина туманларида дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи корхоналар уларнинг талабларидан келиб чиқиб эмас, балки аксинча ёки керакли худудда жойлашмаган ёки узоқда жойлашган бўлиб, бу ҳолат дехқон ва фермер хўжаликлари билан уларга хизмат кўрсатувчи субъектлар фаолияти ўртасидаги ўзаро иқтисодий, ташкилий ва ҳуқуқий муносабатларга ҳам салбий таъсир кўрсатади. Агар худудларда хизмат кўрсатиш корхоналари талаб ва таклиф асосида ташкил этилса, улар ўртасида рақобат шакилланади ва ўз-ўзидан уларнинг сифати ва хизмат нархини арзонлашишига эришиш мумкин. Бу эса, дехқон ва фермер хўжаликлари ўртасидаги иқтисодий муносабатларни тартибга солиш имкониятини беради.

1-жадвал

Худудлар бўйича янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар, бирликда
[5]

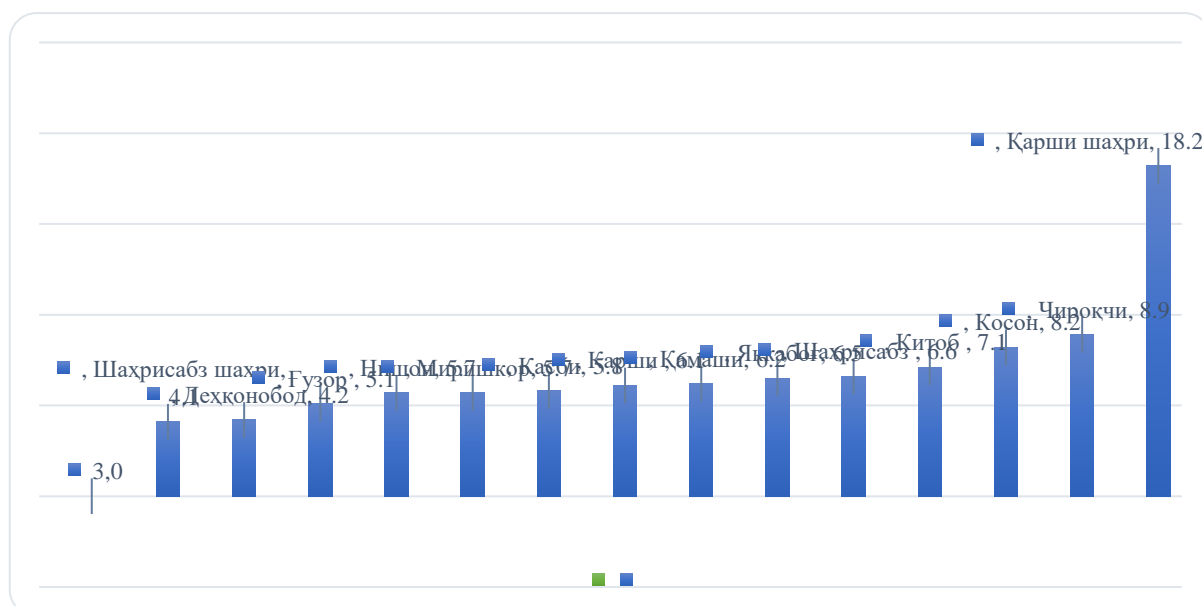
	2019 – йил январь– декабрь	2020 – йил январь– декабрь	(+;-)
Қашқадарё вилояти	5154	5742	588
<i>шаҳарлар:</i>			
Қарши шаҳри.	983	1045	62
Шаҳрисабз шаҳри туманлар:	324	234	-90
Ғузур	241	295	54
Дехқонобод	211	241	30
Қамаши	334	358	24
Қарши	421	353	-68
Косон	313	476	163
Китоб	330	405	75
Миришкор	232	247	15

Муборак	153	170	17
Нишон	215	328	113
Касби	338	332	-6
Чирокчи	418	509	91
Шахрисабз	317	378	61
Яккобоғ	324	371	47

Манба: Қашқадарё вилояти статистика бошқармаси маълумотлари

Жадвал маълумотларидан кўриниб турибдики, ҳудудлар бўйича янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар 2019- йил январь-декабр ойларида Қашқадарё вилоятининг шаҳар ва туманлар бўйича 5154 ни 2020-йил январь-декабр ойларига нисбатан 5742 ни ташкил қилиб, 588 бирликда фарқланмоқда. Қарши шаҳри 62, Шахрисабз шаҳри -90, Ғузур 54, Дехқонобод 30, Қамашни 24, Қарши -68, Косон 163, Китоб 75, Миришкор 15, Муборак 17, Нишон 113, Касби -6, Чирокчи 91, Шахрисабз 61, Яккобоғ 47 бирликни ташкил этди.

Хизматлар кўрсатиш соҳасида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини интенсивлаштириш ва самарадорлиги ўсишининг муҳим омили ҳисобланади. Хом-ашё, материал ва тайёр маҳсулотнинг ўз вақтида ва меъёрида етказиб берилиши, тезкорлиги хўжалик айланмасида бўлган ресурс ҳажмини белгилайди. Хизмат кўрсатувчи корхоналар объектларининг жойлашганлиги (асосан туман марказларида), қўлланиладиган технологиялар, хизмат кўрсатиш тарифларининг юқорилиги, монопол ҳолати ва бошқа сабаблар натижасида фермерлар уларнинг хизматидан тўлиқ фойдаланмасликларига сабаб бўлмоқда.

1-чизма. Янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар (01.01.2021 йил ҳолатига) [5]

Ушбу чизмада кўриниб турганидек, 2020- йилнинг январь-декабр ойларида ҳудудлар бўйича янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмаларнинг жамига нисбатан энг кўп улуши Қарши шаҳри – 18,2 %, Чирокчи тумани – 8,9 %, Косон тумани – 8,2 %, Китоб

тумани – 7,1 %, Шахрисабз тумани – 6,6 %, Яккабоғ тумани – 6,5 %, Қамашти тумани - 6,2 %, Қарши тумани – 6,1 % ҳиссаларига тўғри келди.

Қишлоқ товар ишлаб чиқарувчиларини инновацион жиҳатдан таъминлаш муаммоларининг ҳал этилиши тадқиқотчилар томонидан инновацион лойиҳаларни фаоллик билан ва сифатли бажариш, ушбу лойиҳаларнинг истеъмолчилари эса уларни тезкор ўзлаштиришлари учун икки томонлама манфаатли шарт-шароитларни яратиш имконини беради. Қишлоқ хўжалиги хизмат кўрсатиш соҳасида инновацион лойиҳаларнинг ўз вақтида ўзлаштирилиши қишлоқ хўжалиги субъектларининг иқтисодий самарадорлигини оширади ва уларнинг ривожланишини янада юқори даражага кўтарилишини таъминлайди.

Мамлакатимиз иқтисодиётини модернизация қилиш ва диверсификациялаш шароитида қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилмани инновацион ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириб бориш орқали қишлоқ аҳолиси ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчиларига талаб даражасида хизмат кўрсатиш ва уларнинг эҳтиёжларини тўлиқ қондириш талаб этилади.

Ушбу муаммо куйидаги бир қатор ҳолатлар билан изоҳланади. Биринчидан, юқори сифатли маҳсулотларни ишлаб чиқаришни жадал-лаштириш ва қишлоқ хўжалигининг барча соҳаларида инновацион жараён-ларни фаоллаштириш бўйича тизимли чора-тадбирларни амалга ошириш-ни қамраб олган инновацион ривожланишнинг аниқ ташкилий-иқтисодий механизмларини ишлаб чиқиш ва тегишли шарт-шароитлар яратилган-дагина инновацион сиёсатни муваффақиятли амалга ошириш мумкин.

Иккинчидан, моддий–техника таъминот тизими, фан-техника тараққиёти ва интенсив технологиялар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг иқтисодий самарадорлигини оширишда ҳал қилувчи омил бўлиб, қишлоқ хўжалигини интенсивлаштириш ишлаб чиқариш қуроллари такомилла-шуви, хизмат кўрсатиш соҳаларини ривожлантириш ва жонли меҳнат ҳиссасини камайтириш эвазига улардан самарали фойдаланишни тақозо этади.

Маълумки, инфратузилманинг ривожланиши ва унинг турлари кенгайиши бевосита иқтисодиёт тармоқларига фан-техника тараққиёти-нинг кириб келиши ва инновацион фаолиятнинг жадаллашуви билан боғлиқ.

Учинчидан, мамлакатни модернизация қилиш шароитида қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилмани инновацион ривожлан-тириш мажмуавий ёндашувни талаб этади. Бунда инфратузилмани инновацион ривожлантириш усул ва механизмлари нафақат миллий иқтисодиётнинг замонавий бозор тамойилларига жавоб бериши, балки ҳар бир ҳудуднинг ўзига хос хусусиятларини ҳам ҳисобга олиши зарур.

Юқорида келтирилган ҳолатларга кўра, қишлоқ хўжалигига оид инфратузилма соҳасида инновацион фаолият ва жараёнларни мажмуавий ҳолда ўрганиш, амалиётда ҳосил бўлган ҳолатни танқидий нуқтаи назардан кўриб чиқиш ва қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилмани инновацион ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий асосларини тако-миллаштириш объектив заруратга айланмоқда.

Умуман, инфратузилма бевосита фан-техника тараққиёти билан боғлиқ, иқтисодиёт тармоқлари, шу жумладан, қишлоқ хўжалиги тармо-ғида инновацион фаолиятни ривожлантириш инфратузилманинг нафақат турларини кенгайтириш, балки унинг хизмат

кўрсатиш сифати ҳам ошади. Ўз навбатида, қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилмани инновацион ривожлантириш натижасида қишлоқ хўжалиги тараққий этишнинг янги босқичига ўтиши ва қишлоқ аҳолисининг турмуш даражасини сифат жиҳатдан янада яхшиланнш имкони яратилади.

Хулоса. Бугунги кунда бозор иқтисодиёти талаб, таклиф, рақобат ва баҳо асосида ҳаракатга келмоқда. Шунинг учун қишлоқ хўжалигида ҳам дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи корхона ва ташкилот-ларнинг ташкил топиши ва жойлашиши дехқон ва фермер хўжаликларининг талаби ва таклифи асосида ташкил топади. Ҳозирда мамлақати-мизнинг кўпгина туманларида дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи корхоналар уларнинг талабларидан келиб чиқиб эмас, балки аксинча ёки керакли ҳудудда жойлашмаган ёки узоқда жойлашган бўлиб, бу ҳолат дехқон ва фермер хўжаликлари билан уларга хизмат кўрсатувчи субъектлар фаолияти ўртасидаги ўзаро иқтисодий, ташкилий ва ҳуқуқий муносабатларга ҳам салбий таъсир кўрсатиб келмоқда. Агар ҳудудларда хизмат кўрсатиш корхоналари талаб ва таклиф асосида ташкил этилса, улар ўртасида рақобат шаклланади ва ўз-ўзидан уларнинг сифати ва хизмат нарҳини арзонлашишига эришиш мумкин. Бу эса, дехқон ва фермер хўжаликлари ўртасидаги иқтисодий муносабатларни тартибга солиш имкониятини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ш.М. Мирзиёев “2019 йил – Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили”. 2018 йил 28 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси –Т.: Халқ сўзи, 2018 йил 29 декабрь, № 271-272
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.
3. Мухторов А.Х., Султонов Б.Ф., Саиджонов С.Ж. Аграр соҳани инновацион ривожлантиришнинг асосий йўналишлари (монография) – Тошкент: ҚХИИТИ, 2014. – 98 б.;
4. Эргашев Р.Х., Хамраева С.Н. Қишлоқ хўжалиги инфратузилмаси иқтисодиёти. Ўқув кўлланма. – Тошкент: Янги авлод, 2012 – 332 б.
5. Қашқадарё вилояти статистика бошқармаси маълумотлари
6. Эргашев Р.Х., Тайлакова Д.Б. Економічний механізм державної підтримки малого бізнесу та приватного підприємництва в Узбекистані. – 2019.
7. Taylakova Dilafuz Baymamatovna , "Creating a strategically-oriented system management of entrepreneurial structures in the field of services", IJERT - International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, Volume 7 Issue 2, ISSN : 2394-3696, Page No. 55-64

Интернет сайтлари.

8. www.stat.uz
9. www.lex.uz
10. www.biznes-daily.uz
11. www.tsue.uz